

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

ХРИСТОФОР ЦЕФАРОВИЋ

(око 1700 - 1753)

Каталог изложбе

НОВИ САД, 2000

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

КАТАЛОЗИ ИЗЛОЖБИ

49

АУТОРИ КАТАЛОГА И ИЗЛОЖБЕ

Ксенија Светличић и Катица Шкорић

ХРИСТОФОР ЦЕФАРОВИЋ*

Жефаровићи су пореклом из јужне Македоније. Ту, на обали Дојранског језера, у истоименом рибарском насељу, родио се крајем XVII века у свештеничкој породици од оца Димитрија и мајке Ђурђине, будући живописац, иконописац, бакрорезац, калиграф, издавач, путујући продавац својих и туђих радова, и вечити путник - познат једино по свом монашком имену Христофор... Млади Жефаровић је у свештеничкој породици могао нешто више научити, али у оном времену и такви домови су били непоуздана места за стицање знања. Једно се може наслутити: младић је у очевој кући „научио књигу”, научио је да чита и пише и стекао основно црквено-религиозно образовање. Осим овога он другог школског образовања није ни имао. Пошао је по свој прилици у неки од оближњих манастира да се припреми за монаха, а можда и за свештеника, и да тако замени оца у дојранској парохији. Постао је јерођакон али се свештеничком позиву није посветио. Нешто друго је привлачило његов радознали дух. У манастиру је ближе упознао осликане црквене зидове. У полутами сводова открио је да је то сâм живот, удаљен од овог света а опет тако близак, тако присан и - што је за њега у овом тренутку било најчаробније - тако недостижно леп...

* Уважавајући изузетне научне резултате проф. др Александра Младеновића, дописног члана САНУ, БМС је прихватила његово тумачење изговора слова *ж* као *и* у презимену Христофора Цефаровића (писано *Жефарович*) и тако га доноси у овом каталогу. Да слово *ж* у презимену *Жефарович* има вредност *и* сматрали су и Јован Скерлић, Петар Колендић и други.

Почео је да учи у некој зографској дружини која је сликала у маниру позновизантијске уметности а којој нису биле непознате ни слободне сликарске мѐне тзв. „левантског” барока. У исто време радио је и предлошке за стару технику црквеног веза. Припремајући цртеже за вез приближио се графици. Нема поузданих података на основу којих би се могло тврдити да је још на југу упознао графичку технику али није искључено да је своје цртеже преносио на дрвену плочу, резао и отискивао...

После живописања цркве манастира Бођана и цркве у варошици у Шиклошу, Жефаровић напушта зидни живопис и сасвим се опредељује на бакрорезну графику. Ова његова одлука свакако је произашла из чињенице да је у то доба било све мање поруџбина за зидни живопис а да је бакрорезна графика постајала све траженија; посебно је црква показивала велико интересовање за бакрорезе... Свему овоме треба додати још једну околност која је условила Жефаровићево опредељење за графику. Енергични патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента је хтео, изгледа, по сваку цену да има бакроресца „илирске” крви и православне вере. Због тога се сматра да је патријарх упутио Жефаровића у бечку бакрорезачку радионицу Томе Месмера да се обучи у графичкој техници, обећавши му своје покровитељство и помоћ.

Први Жефаровић-Месмеров бакрорез изишао је из радионице у пролеће 1741. То је *Свети Сава са српским светитељима дома Немањина*... Исте 1741. године Жефаровић је заједно са Томом Месмером резао плоче за књигу *Изображеније оружјѝ илирических, популарну Стематографију*. У овој књизи Жефаровић је израдио гравире јужнословенских владара и светитеља, док је Месмеру препустио резање грбова, дакле, лакши део посла.

Динко Давидов, *Српска графика XVIII века*, 1978

Први српски писац у XVIII веку који на свет издаје своје дело јесте Христифор Жефаровић, а прва српска књига која је изишла у Аустрији јесте његова *Стематографија*... *Стематографија*, као споменик старе и славне прошлости, имала је утицаја на развијање националног и српског државног осећања код Срба и за време Првог Устанка била је забрањена у Аустрији... *Стематографија* је важна још и стога што се у њој налазе први штампани обрасци уметничке српске версификације у XVIII веку. Стихови који објашњавају грбове само су преводи из Павла Ритера. Они су сасвим слаби, тврди и неправилни, смисао им није увек јасан, али они су ипак, као почетак, карактеристични...

Што се тиче његова презимена, вероватније је да се звао Цефаровић, а не Жефаровић. Иначе се потписивао и Зефаровић и Зефаров и Зефар. Али, у ствари, он је радио као Србин, осећао се као Србин и на једном месту пише: „отечество сербско наше”. Услед несавршене ортографије тога доба многа имена су се друкчије писала но што су се изговарала...

О Жефаровићу се зна да је био јеромонах, да је 1741. године био у Бечу, да се 1745. у Београду придружио неким калуђерима и са њима преко Солуна и Јафе ишао у хаџилук у Јерусалим, и да се одатле вратио 1746. године, када се зауставио у Београду. 1750. као штампарски стручњак радио је у Бечу да се набави српска штампарија. Умро је 18. септембра 1753. у Москви, у богојављенском манастиру. Из онога што је радио види се да је био један од ретких ученијих калуђера, да је знао латински и био вешт цртач и резач.

Јован Скерлић, *Српска књижевност у XVIII веку*, 1923

Чињеница да до 1737. није познат ниједан податак о неком Жефаровићевом учењу на Западу, у Бечу на пример, а да те године већ ради свој велики циклус слика на зидовима манастира Бођана у Бачкој, потврђује мишљење да корење

Жефаровићеве уметности и стила треба тражити на југу, у средини у којој такве форме нису непознате... Жефаровић је у Бођанима, поред уобичајених тема као на пример *Архијереји службе литургију, Причешиће апостола, свети мученици, свети Срби владари, циклус страдања Христових, Божанствена тајна* и збор светих архангела, затим циклус чуда Христових, насликао и Богородичну химну *О тебје радујетса*, а посебну вредност представљају свакако и неке старозаветне теме смештене на потрбушју потпорних лукова што деле поткуполни простор од наоса и наос од припрате, а међу којима се истичу илустрације Књиге постања - Генезе... Оно што приликом посматрања бођанског живописа у целини одмах пада у очи, то је изнад свега да је Жефаровић у XVIII веку био први који је у таквом обиму и таквом интензитету успео да оствари ново и свакако слободније схватање форме и боје.

Дејан Медаковић, *Српски сликари XVIII - XX века*, 1968

Жефарович с неколико стихова своји који овако почињу:

*Јеже словом угодити блаженој свјатињи;
ишту краснорјечија самија богињи...*

обасјавао ме је у детињству мојему, и чинио ме је чезнути жељом за знати која је и каква је то красноречива Богиња!

Доситеј Обрадовић, *Етика*, 1803

Библиотека Матице српске приредила је изложбу поводом тристогодишњице рођења бакроресца и сликара Христофора Жефаровића. Отворена је од 1. до 31. марта 2000. године у витринама испред Свечане сале Матице српске, а коришћена је грађа из збирки БМС.

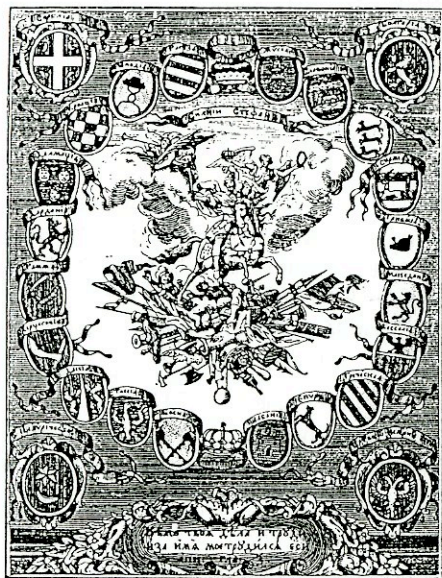
КАТАЛОГ

ДЕЛА

1. СТЕМАТОГРАФИЈА*, јуже в вјечнују памјат благополучнаго потвержденија свјатјешему и блажењешему господину, господину Арсенију Четвертому, архиепископу пењскому... Христофор Цефарович, илирико расијански опшчи зограф, всепокорно приписујет и в залог синовскаго благоговјенија дарујет. - [1. изд., 1. варијанта]. - В Вјење, Тома Месмер сечец, окто(мврија) 21-го, 1741-го. - [1-3, 5-7, 9-12], 1-8, 10-42 [=51] л.
Први насл., одн. посвета Арсенију IV, на л. [9а]. - Други насл. на л. [12а] : ИЗОБРАЖЕНИЈЕ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ автором Павлом Ритером в дијалектје латинском изданоје на свјет и по јего урјажденију на славеносерпски јазик преведеноје.
2. СТЕМАТОГРАФИЈА... - [1. изд., 2. варијанта]. - В Вјење, Тома Месмер сечец, окто(мврија) 21-го, 1741-го. - 1-52 л.
Први насл. на л. 9а ; други насл. на л. 12а.
3. СТЕМАТОГРАФИЈА... - 2. изд. [тј. 3. варијанта]. - В Вјење, Тома Месмер сечец, окто(мврија) 21-го, 1741-го. - 1-12, [1], 13-54 л.
Други насл. на ненумерисаном листу између л. 12 и 13 : ИЗОБРАЖЕНИЈЕ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ... Второје изданије от Христофора Цефаровича, илирико опшчи зограф.
4. СТЕМАТОГРАФИЈА... 2. изд. [тј. 4. варијанта]. - В Вјење, Тома Месмер сечец, окто(мврија) 21-го, 1741-го. - [2], 1-12, [1], 13-54 л.
Разлика према трећој варијанти је у првом наслову (л. 9а), где реч *Стематографија* има два слова *м*, друго слово *м* је знатно мање.
5. ...КАНОН ВОСКР(Е)С(Е)НИЈА ГОСПОДА НАШЕГО ИСУСА ХРИСТА. - В Вијење аустријској, трудом и иждивенијем Христофора Цефаровича, илирико расијанскаго зографа, лета спаситељева 1741-го, марта 25-го. - [2], 4-17 [=16] л.

* Описи Цефаровићевих књига у каталогу донети су у транскрипцији, савременим писмом и правописом.

6. ... ПОУЧЕНИЈЕ СВЈАТИТЕЉСКОЈЕ К НОВОПОСТАВЉЕНОМУ ИЈЕРЕЈУ в вјечнују памјат ново посвјашченаго господина, господина Павла Ненадовича, православнаго епископа карловачкаго, сењскаго и плашкаго, от трудов Христофора Цефаровича, илирико расијанскаго опшчаго зографа, все покорно преписасја и в залог синовскаго благоговјенија дар принесесеја. - В Вјење, 1742-го, априлија 24-го. - 12 л.
7. ПРИВИЛЕГИЈИ чрез блаженіја императори Леополда Ијосифа и Карола Шестаго... В преводје Привилегиј напред сљедујушчих от латинскаго дијалекта на матерњи славеносерпски јазик трудилеја Павел Ненадович, патријаршески писар... - В Вјење, Христофор Цефарович илирико расијански опшчи зограф, дне 24. априлија, лета 1745-го. - [2], 28, [4] стр.

Цар Душан, 1741.

8. ОПИСАНИЈЕ СВЈАТАГО БОЖИЈА ГРАДА ИЈЕРУСАЛИМА... - [1. изд.]. - В Вијење, настојанијем ијеродијакона Христофора Цефаровича, илирико расијанскаго опшчаго зографа, 1748-го, нојемврија 30-го. - 53 [=51] стр.
9. ОПИСАНИЈЕ СВЈАТАГО БОЖИЈА ГРАДА ИЈЕРУСАЛИМА... - [3. изд.]. - В Вијење, 1781-го, августо 27-го. - 53 [=51] стр.

10. ИЗОБРАЖЕНИЈ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ = СТЕМАТОГРАФИЈА. Резали у бакру Христофор Жефаровић и Тома Месмер. - Фототипско изд. - Нови Сад : Матица српска, 1961. - [1], 1-12, [1], 13-54 л.
11. СТЕМАТОГРАФИЈА = ИЗОБРАЖЕНИЈЕ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ. Изрезали у бакру Христофор Жефаровић и Тома Месмер 1741. Приредио Динко Давидов. - Фототипско изд. - Нови Сад : Галерија Матице српске, 1972. - 1-31, [1-2], [2 празне] стр., 1-12, [1], 13-54 л.
12. СТЕМАТОГРИЈА. [Художник и гравјор] Христофор Жефарович. - Факсимилно изд. коментарирано од Асен Василев. - Софија : Наука и изкуство, 1986. - 45, [3] стр., [1-12], 1-42 л.
13. СТЕМАТОГРАФИЈА = ИЗОБРАЖЕНИЈЕ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ. [Изрезали у бакру] Христофор Жефаровић и Тома Месмер, Беч, 1741. Главни и одговорни уредник Стеван Огњеновић ; уредник и приређивач Синиша Живковић. - Београд : НИП Југославија ЕКО, 1990. - 1-12, [1], 13-54 л. + [4] стр.
14. ОПИСАНИЈЕ ЈЕРУСАЛИМА. Изрезао у бакру Христофор Жефаровић 1748. Приредио Динко Давидов. - Фототипско изд. - Нови Сад : Галерија Матице српске, 1973. - 64, 53 [51] стр.
15. ОПИСАНИЕ НА ЕРУСАЛИМ. Съставител, художник и гравјор Христофор Жефарович Виена, 1748. - Фототипско изд. представено од Христо Дермендџиев. - Софија : Наука и изкуство, 1986. - 63, [1], 53 [=51] стр., [1] л. с таблом.

ЖИВОПИСИ

16. *Анђео подиже кубе*
17. *Смрт праведног Авеља*
18. *Јаковљев сан*
19. *Христос ослобађа осуде жену ухваћену у прељуби*
20. *Четврти дан стварања света*
21. *Истеривање Адама и Еве из раја*
22. *Стварање човека и жене*

БАКРОРЕЗИ

23. *Св. Сава са српским светитељима дома Немањина* (1741)
24. *Св. Никола, за цркву у Кечкемету* (1742)
25. *Св. Никола, за цркву у Ђуру* (1742)
26. *Св. Кузман и Дамјан, са изгледом манастира Раковца* (1743)
27. *Богородица извор живота* (1745)
28. *Св. Стеван Штиљановић* (1753)

ЦРКВЕНИ ВЕЗ

29. *Плаштаница* (средина 18. века)
30. *Покривач за дискос Павла Ненадовића* (1750)
31. *Плаштаница Павла Ненадовића* (1750)
32. *Епитрахил* (1750)
33. *Сакос* (1751)
34. *Завеса за двери* (1752)

ЛИТЕРАТУРА

35. *Смесице*. У: *Седмица* / [уредник Данило Медаковић]. - Нови Сад : Печатња Дра Дан. Медаковића, 1852-1858. - VII, 14 (Недеља 13. априла 1858), стр. 110-111.
36. П. Ритер, Х. Жефаровић и грбови обновљених држава балканских / Стојан Новаковић. У: *Хералдички обичаји у Срба* / од Стојана Новаковића. - У Београду : Краљевско-српска државна штампарија, 1884. - Стр. 125-140.

43. Цефаровић и његови бакрорези / Петар Колендић. - Сремски Карловци : Српска манастирска штампарија, 1931. - Стр. 35-45
П. о.: Гласник Историског друштва; књ. 4, св. 1, Нови Сад, 1931.
44. Стари српски вођ кроз Јерусалим : Кад је изишло прво издање "Описанија Јерусалима?" / Божидар Ковачевић. У: Библиотекар. - XV, 1-4 (1954), стр. 17-22.
45. Христофор Жефаровић у Шиклушу 1740 године / Дејан Медаковић. У: Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. - 23, 3-4 (1957), стр. 274-277.
46. Уметнички вез у Србији од XIV до XIX века / Добрила Стојановић. - Београд : Музеј примењене уметности, 1959. - 82, [62] стр. с таблама
47. Дело Христофора Жефаровића / [аутори текстова] Олга Микић, Динко Давидов, Добрила Стојановић]. - Нови Сад : Галерија Матице српске, 1961. - 131 стр.
48. Христофор Жефарович (Зефарович, Зефар). У: Български писатели / Г. Константинов, Цв. Минков, Ст. Великов. - София : Български писател, 1961. - Стр. 58-59.
49. Христофор Жефаровић / Дејан Медаковић. У: Летопис Матице српске. - 138, 389, 3 (март 1962), стр. 233-245.
50. Съвременници на Паисий / Боню Ст. Ангелов. - София : Издателство на Българската академия на науките, 1963. - 207 стр.
51. Бојани / [текст] Олга Микић. - Београд : "Југославија" ; Нови Сад : Матица српска, 1964. - X, [47] стр. с таблама (репродукције)
52. Портрети Срба XVIII века / [организациони одбор Радивој Ковачевић, Олга Микић, Динко Давидов, Риста Ђинкулов]. - Нови Сад : Галерија Матице српске, 1965. - 163 стр.
53. Једно мало познато дело Христофора Жефаровића / Антоније-Емил Тахиаос. - Београд : [б. и.], 1966. - Стр. 347-360
П. о. : Историјски часопис ; 14-15, 1966
54. Ръкописен екземпляр от "Стематографјата" на Христофор Жефарович / Боню Ст. Ангелов. У: Литературна мисъл. - 11, 4 (1967), стр. 132-134.
55. Непознати "Канон воскресни" Христофора Жефаровића / Лазар Чурчић. - Нови Сад : Матица српска, [1968]. - Стр. 309-316, [4] стр. факс.
П. о.: Зборник за ликовне уметности; 4.
56. Георгије Жефаровић [!] : први школовани сликар и графичар код Срба / Никола Кусовац. У: Зборник за ликовне уметности. - 4, 4 (1968), стр. 299-306, [2] стр. с таблама.

57. Христофор Жефаровић / Дејан Медаковић. У: Српски сликари XVIII-XX века / Дејан Медаковић. - Нови Сад : Матица српска, 1968. - Стр. 7-21.
58. Три прилога познавању графицијe наше штампане ћирилице предвуковског периода / Александар Младеновић. У : Зборник за филологију и лингвистику. - XI (1968), стр. 183-192.
59. Историја српске књижевности барокног доба / Милорад Павић. - Београд : Нолит, 1970. - 526 стр.
60. Литература о српским писцима XVIII столећа : белешке о Христофору Жефаровићу (поч. XVIII столећа - 1753) и његовој "Стематографији (1741)" / Боривоје Маринковић. У: Зборник за историју. - 8 (1973), стр. 175-195.
61. Меморијални музеј "Христофор Жефаровић и његово доба" у манастиру Бођани / елаборат сталне поставке саставио Динко Давидов. - Нови Сад : [Галерија Матице српске], 1974. - 36, 4 стр.
62. Српска графика XVIII века / Динко Давидов. - Нови Сад : Матица српска, 1978. - 456 стр., [300] стр. с таблама
63. Неке филолошке напомене уз текстове на бакрорезима Христофора Жефаровића / Александар Младеновић. У: Српска графика XVIII века : зборник радова / уредио Динко Давидов. - Београд : Балканолошки институт САНУ ; [Нови Сад] : Матица српска, 1986. - Стр. 181-186.
64. Каталог / Изложба бакрорезних књига Христофора Жефаровића. - Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1991. - 27 стр., [17] стр. с таблама

ФАКСИМИЛИ И ФОТОГРАФИЈЕ

65. Потпис Христофора Жефаровића на бакрорезу *Јерусалимска црква Васкресења и Патријаршија*
66. Потпис Христофора Жефаровића на насловној страни књиге *Проскинитариион*
67. Манастир Бођани
68. Писмо Арсенија IV о слању *Стематографије* у Москву

ХРИСТОФОР ЦЕФАРОВИЋ

ОКО 1700 - 1753

ИЗДАВАЧ

Библиотека Матице српске

Нови Сад

Матице српске 1

УРЕДНИК

Миро Вуксановић

АУТОРИ КАТАЛОГА

Ксенија Светличих и Катица Шкорић

ПРИПРЕМА

Тихомир Светличих

УМНОЖАВАЊЕ

Миранда Бадњар

ПОВЕЗ

Милорад Родић

ТИРАЖ

60 примерака